

CAPITOLUL VIII

UN OLIGARH LA MOSCOVA

„Serghei Șciukin era uscățiv, cu barba neagră și părul cărunt; buzele îi erau roșii și carnoase. Cu aspect amabil, vorbăreț, inteligența lui sărea în ochi imediat, (...) era vioi și tot timpul cu ochii-n patru⁶⁶.” Unii spuneau că are buzele roșii de sângele concurenților. După spusele fiului său mai mare, Ivan Serghievici, duritatea lui în afaceri îi adusese porecla de „arici”⁶⁷. În lume, dimpotrivă, era de o seducție irezistibilă. Alexandr Benois se minuna de temperamentul lui „sclipitor” și preciza: de latura lui „colorată, scăpărătoare, înflăcărată”. Iar prințul Șcerbatov adăuga: „Șciukin nu cunoaște limite, dă pe dinafară de exces și de foc”⁶⁸.

Patronul societății I.V. Șciukin & Fiii nu mai are nimic comun cu copilul bolnăvicios, bâlbâit și căruia i se prevedea o existență scurtă și dureroasă, și nici cu tânărul căruia exercițiile fizice îi dăduseră vigoare, vindecă aproape complet de bâlbâială. A transformat aceste handicapuri în avantaje. În primul rând, a venit să lucreze la întreprinderea familială mai devreme, în vreme ce Piotr și Dimitri vor fi absenți mai multă vreme. Numai Nikolai, fratele mai mare, s-a întors, produs prea perfect al programului educativ al tatălui și în același timp prea Botkin ca să nu viseze să scape de el. Cât despre Serghei, începe să adore comerțul pe scară mare ca pe o nouă provocare, un nou corp pe care să-l dreseze prin exerciții, un nou defect de vorbire pe care să-l învingă. Îl va convinge pe tatăl său, prin hotărâre și talent, că se înșală în privința lui. Și Ivan Vasilievici îl alege.

În vara anului 1878, Piotr este chemat de la Lyon de tată, care consideră că experiența lui de neînlocuit, câștigată în cele mai bune firme din Lyon și

⁶⁶ Andrei Belii, *Mejdu dvouh revolucii* [Între două revoluții], Moscova, 1990, p. 51.

⁶⁷ Beverly Whitney Kean, *All the Empty Palaces*, Londra, Barrie & Jenkins, 1983, p. 135.

⁶⁸ Pavel Burișkin, *op. cit.*, p. 145.

Berlin, va completa în mod ideal spiritul de întreprindere și energia dezlănțuită a lui Serghei.

Firma ia numele de I.V. Șciukin & Fiii, cu Ivan Vasilevici și cei trei fii mai mari, Nikolai, Piotr și Serghei, ca asociați. Jocurile sunt făcute în mod implicit în această familie în care, dacă au avut cumva loc, conflictele nu lasă niciodată urme în scris. Nikolai va mai continua patru ani înainte de a-și căpăta autonomia mult dorită și a conduce manufacturi în simbioză cu firma familiei. Piotr se instalează în poziția de număr doi, situație care nu se va schimba până la moartea sa în 1912. Dimitri îl va înlocui pe Nikolai după plecarea acestuia, timp de opt ani, până la moartea tatălui. Serghei ia comanda alături de tatăl său, și devine președinte director general la moartea acestuia în decembrie 1890, fără ca această ascensiune să-i fi fost disputată vreun moment. În 1894, citim decizia următoare a ministrului Finanțelor în ziarele comerciale din Moscova: „Pentru servicii deosebite aduse comerțului și industriei naționale, se atribuie titlul de Consilier de comerț onorabilului cetățean dintr-o binecunoscută familie Serghei Ivanovici Șciukin, vice-decan al societății cupeților din Moscova, membru al secției moscovite a Consiliului comerțului și manufacturilor.”

Acest titlu onorific nu are nimic inaccesibil: toți negustorii din ghilda întâi primeau această distincție. La 40 de ani, patru ani după ce a luat conducerea întreprinderii, Serghei a avansat totuși repede. Și mai mult: capacitatea sa de a anticipa piața începe să constituie o referință, concurenții lui au tendința să se alinieze la hotărârile lui: ca urmare, conjunctura se adaptează previziunilor lui – teoria keynesiană cu 40 de ani înaintea lui Keynes... Iată-l pe Serghei Șciukin poreclit „ministrul Comerțului” de la Moscova, o adevărată consacrare.

Să ne oprim o clipă asupra pânzei de păianjen a puterii, banilor, influenței celui care astăzi ar fi calificat drept oligarh.

Serghei Șciukin domnește asupra întreprinderii Ivan Șciukin & Fiii, un imperiu textil stimulat de dezvoltarea rapidă a clasei mijlocii din Rusia și o diversificare condusă în pas de marș. Șciukinii vând țesături de bumbac, de in, de lână și de mătase, fular, lenjerie pentru casă, haine. Ei nu fabrică nimic. Firma I.V. Șciukin & Fiii controlează producția majorității fabricilor din Moscova și regiunea înconjurătoare, asigurând o parte esențială din vânzarea produselor lor.

Metoda, moștenită de la tată și de la complicele lui Kuzma Soldatenkov, nu s-a schimbat și ar putea servi și astăzi de exemplu: o firmă cu efective modeste, cu capitalul ținut strâns în mână de o familie bine sudată, care a acordat toată puterea unui management gerat cu iscusință (Piotr) și creativ (Serghei). Această companie controlează sau influențează o rețea de întreprinderi clienți sau subcontractoare, fidelizate prin participări încrucișate

și prin locuri în consiliile administrative ale manufacturilor textile, băncilor, asigurărilor. Fără să uităm berea atât de dragă lui Ivan Vasilevici și lui Kuzma Soldatenkov: braseria Trei Munți continuă să prospere, de astădată sub conducerea fratelui mai mare, Nikolai Șciukin.

Cartea de vizită a oligarhului Serghei vorbește de la sine: cupeț din ghilda întâi; consilier de comerț; membru al Consiliului comerțului și manufacturilor; membru ales al Societății de bursă din Moscova, director al Companiei de asigurări Ancora, administrator al Băncii de scont a Moscovei și al Societății de credit a Kupiecestvo din Moscova, membru al directoratului Societății fabricii de bumbac Emil Zindel și un scurt mandat politic: deputat în Duma (municipalitatea) Moscovei (1897-1900).

Sirena de pe Nipru

Să n-o luăm prea repede. Un cupeț care se respectă trebuie să aibă o familie, pe cât posibil numeroasă, pentru ca selecția naturală să-l desemneze pe succesorul potrivit, cum s-a întâmplat deja pentru două generații ale Șciukinilor din Moscova. Serghei trebuie să-și ia neîntârziat o nevastă. Este o etapă foarte delicată pentru un oligarh: trebuie să caute soția cea mai frumoasă, partida cea mai bogată, cu măcar un minimum de afinități, pentru că la cupeți, mai ales la cei de origine credincioși de rit vechi, divorțul aduce dezordine și purtarea nepotrivită nu există.

Fusese selecționată deja pasărea rară: la 19 ani, Lidia Grigorievna Koreneva era considerată ca una dintre cele mai frumoase femei din Moscova. O floare exotică răsărită din... cărbune. Provenea dintr-o familie de proprietari din Ekaterinoslav, în Ucraina, care făcuse avere din minele Donbasului. O ilumina un adevărat mister, de la frumusețea ei inaccesibilă și magnetică de sireună, la strania ei melancolie. Ochii imenși și triști, silueta mândră o făceau modelul ideal al nimfelor și naiadelor atât de apreciate de artiștii stilului Art Nouveau. Și discretul ei accent muzical din Mica Rusie⁶⁹ adăuga un mic contrapunct popular farmecului ei nestăvilat.

Partida ideală, de fapt, și dintr-o parte și din cealaltă, pentru că o alianță cu averea și nivelul social al Șciukinilor nu putea decât să-i încânte pe bogații cărbunari ucraineni. Familiile se apropiaseră: Lidia îi era deja promisă lui Piotr. În amintirile lui, acesta rezumă evenimentele în 11 cuvinte: „În 1884, fratele meu Serghei s-a căsătorit cu Lidia Grigorievna Koreneva”. Fără comentarii. Într-un tablou vivand, distracție foarte populară a înaltei societăți, Lidia o încarna pe Elena din Troia, fotografiată cu diademă, perle și diamante. Piotr îi făcea curte frumoasei Elena, Serghei a răpit-o.

⁶⁹ Malorusia – numele dat unei părți a teritoriului Ucrainei zilelor noastre până la sfârșitul secolului al XIX-lea (n. trad.).